

Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep
0032 Oslo

Utdanningsdirektoratets svar på Kunnskapsdepartementets oppdragsbrev 32-08 Dokumentasjon av erfaringer fra eksamen våren 2008.

Utdanningsdirektoratet er i oppdragsbrev 32-08 fra Kunnskapsdepartementet bedt om å oppsummere erfaringer gjort ved eksamensavviklingen våren 2008. Det bes også om en foreløpig vurdering av erfaringene med den nye eksamensordningen i norsk på 10. trinn, der elevene skal prøves i både hovedmål og sidemål på samme eksamensdag.

Utdanningsdirektoratet vil i dette brevet omtale noen generelle sider ved eksamensavviklingen våren 2008 samt noen konkrete saker som ble omtalt i media.

Når det gjelder eksamen i norsk i grunnskolen viser vi til at Utdanningsdirektoratet har gjennomført en ekstern evaluering av både eksamen i norsk i grunnskolen og også eksamen i engelsk for vg1 studiespesialiserende og vg2 yrkesfaglig studieretning. Evalueringsrapporten er overlevert direktoratet. Dette brevet inneholder en kort oppsummering fra evalueringen samt vurderinger og tilråding om videre håndtering av de to nevnte eksamensordningene. Evalueringsrapporten samt et kort sammendrag av denne er vedlagt.

Våren 2008 ble det gjennomført eksamen etter Kunnskapsløftet for første gang i grunnskolen, og i videregående opplæring, trinn 2 (Vg2). I tillegg ble det avviklet eksamen for elever i ordinært løp på Vg3 etter Reform 94, samt privatisteksamener på alle trinn. Logistikkmessig ble eksamen avviklet uten problemer. Trykking, pakking og forsendelse av eksamensoppgaver og besvarelser forløp som normalt. Totalt ble det utarbeidet ca. 600 eksamensoppgaver inklusive forberedelsesdeler, og det ble avlagt ca 250 000 eksamener.

Bruk av hjelpemidler til eksamen i Kunnskapsløftet

I eksamen i Kunnskapsløftet er alle hjelpemidler tillatt på hele eller deler av eksamen. Med utgangspunkt i forskrift til Opplæringslova §§3-19 og 4-23, som blant annet sier; *"Tillatte hjelpemiddel må være formålstjenlige og relevante for eksamen og ikke svekke grunnlaget for å vurdere elevens eller privatistens egen kompetanse."* har Utdanningsdirektoratet lagt noen begrensninger i tilgangen til hjelpemidler under eksamen. For å sikre at det er elevens egen kompetanse som prøves er det ikke tillatt med internett eller andre hjelpemidler som tillater kommunikasjon. For norsk og fremmedspråk er heller ikke oversettelsesprogrammer tillatt.

Før eksamen våren 2008 fikk Utdanningsdirektoratet en del henvendelser knyttet til de nye eksamensordningene med alle hjelpemidler tillatt. Henvendelsene omhandlet at bruk av hjelpemidler ville gi vanskeligheter med å kontrollere hvorvidt elevene som avla eksamen ved hjelp av pc også benyttet internett under eksamen. Videre var en del lærere bekymret for at eksamen med alle hjelpemidler ville medføre lite utfordringer for elevene til eksamen, samt at de

ga uttrykk for en bekymring over hvorvidt elevene ville beherske hjelpemidlene. Ved selve gjennomføringen av eksamen var dette temaet ikke like aktuelt, og verken henvendelser til direktoratet eller oppslag i media tydet på at dette var problematisk. Sensur av besvarelsene viser også at vanskegrad og spredning av resultater ikke gir grunn til bekymring for at bruk av hjelpemidler gjør eksamen "enklere" for elevene.

Fokus på kilder og kildekritikk er forsterket med Kunnskapsløftet. Erfaringer fra sensuren viser at elevene behersker bruk av kilder og kildehenvisninger i svært varierende grad, og at det ser ut som om skolene i varierende grad inkluderer dette aspektet i opplæringen. Evalueringen av eksamen i norsk på 10. trinn og engelsk Vg1 og Vg2 bekrefter dette bildet. Utdanningsdirektoratet ser et behov for å bevisstgjøre skolene sterkere på dette elementet i opplæringen, og vil blant annet tydeliggjøre vår informasjon og våre vurderingsveiledninger når det gjelder bruk av kilder og kildehenvisninger.

Sensorskolering

Et annet viktig element knyttet til avviklingen av eksamen etter Kunnskapsløftet er skolering av sensorer. Våren 2008 ble det holdt skoleringer for alle sensorer som skulle sensurere etter Kunnskapsløftet, om lag 1000 sensorer. En gjennomgang av årets sensorrapporter viser at dette er et tiltak som verdsettes høyt av sensorene. Gjennomgående omtales dette som et viktig tiltak for å heve sensorenes vurderingskompetanse og å sikre elevene en mest mulig lik vurdering over hele landet. Utdanningsdirektoratet vil jobbe videre med å videreutvikle og styrke innholdet i sensorskoleringen og sensorveiledningene fram mot eksamen våren 2009.

Prøveadministrasjonssystemet (PAS) og Prøvegjennomføringssystemet (PGS)

Våren 2008 ble Utdanningsdirektoratets nye web-baserte administrasjonssystem for eksamensavvikling, Prøveadministrasjonssystemet (PAS) tatt i bruk for første gang. Alle påmeldinger til eksamen skjer nå digitalt i dette systemet, det samme gjelder oppnevning av sensorer, registrering av karakterer, rapportering og distribusjon av karakterer. Videre deltok 167 skoler i utprøvingen av IKT-basert eksamen gjennom det nye Prøvegjennomføringssystemet (PGS). Systemet er tett integrert mot PAS og innebærer at elevene på selve eksamensdagen laster ned eksamensoppgavene, besvarer oppgavene på pc og leverer besvarelsene digitalt. Sensor kan deretter hente besvarelsene direkte i PGS. Distribusjon av eksamensoppgaver og – besvarelser skjer gjennom en sentral database. PAS og PGS forenkler og profesjonaliserer prosessene knyttet til planlegging og gjennomføring av hele eksamensforløpet. Allerede under denne første eksamensperioden har systemet gitt markert kvalitetsheving og effektivisering av arbeidet for alle ledd fra direktorat og ned til den enkelte skole. Når det gjelder IKT-basert eksamen, er erfaringene så gode at det framover vurderes å kunne tilby samtlige av landets skoler denne muligheten fra høsteksamen i 2008.

Digitale forberedelsesdeler i grunnskolen

I grunnskolen ble alle forberedelsesdeler til eksamen gjennomført digitalt for første gang, i motsetning til tidligere hvor det er blitt utarbeidet teksthefter. Forberedelsesdelene ble utarbeidet for å utnytte de mulighetene ny webteknologi gir. Utdanningsdirektoratet utarbeidet løsningene ved hjelp av multimediaelementer som lyd, film og animasjon. Det viste seg at dette løsningsdesignet medførte utfordringer når ca. 20 000 elever logget seg på samtidig. Dette kom særlig til syne på den første forberedelsesdelen for eksamen, som i år var engelsk. For å løse disse utfordringene ble de tyngste mediaelementene i forberedelsesdelene justert samt at den utgående internettforbindingen ble oppdimensjonert for å håndtere det store brukervolumet. I sum var disse tiltakene tilstrekkelige, og vi opplevde ikke tilsvarende problemer utover i

eksamensperioden. Med bakgrunn i denne hendelsen vil Utdanningsdirektoratet gjennomgå og forbedre både funksjonell og teknisk kravspesifikasjon for disse løsningene.

Språkfeil og unøyaktighet i skisse i matematikkoppgaver

Ved eksamen i matematikk på grunnskolen ble det ved en feil trykket en utgave som ikke var ferdig språkvasket. Denne oppgaven inneholdt beklageligvis språkfeil i nynorskvarianten. Videre var det i en av matematikkoppgavene på videregående en unøyaktighet mellom tekst og bilde som skapte usikkerhet hos en del elever. Dette ble det tatt hensyn til i sensuren av oppgavene. Utdanningsdirektoratet har gode rutiner for å kvalitetssikre oppgavene, men årets hendelser påminner oss om at dette er et felt hvor det er avgjørende at rutinene til enhver tid følges. Begge disse hendelsene fikk stor medieoppmærksomhet

Medieanalyse av eksamen våren 2008

I forbindelse med eksamensgjennomføringen våren 2008, ble medieovervåkningsbyrået Retriever engasjert for å gjøre en medieanalyse av eksamen. I perioden 15.04.08 – 30.06.08. var det 2698 artikler der ordet "eksamen" er nevnt i tilknytning til grunnskole eller videregående skole. Av disse er det 458 oppslag i den aktuelle perioden som også nevner Utdanningsdirektoratet. Det er disse oppslagene som danner grunnlaget for den videre medieanalysen.

Dette er de viktigste funnene:

- Den nye eksamensordningen i norsk for 10. trinn og forhold rundt streiken blant lærerne, er de to temaene som dominerer medieomtalen av eksamen. Disse to temaene utgjør 70 prosent av de medieoppslagene der ordet "eksamen" er nevnt i sammenheng med Utdanningsdirektoratet.
- Nesten all omtale av den nye eksamensordningen i norsk på 10. trinn målbærer kritikk av at elevene skal prøves i både hovedmål og sidemål samme dag.
- Det samlede mediebildet indikerer en relativt lav kjennskap til at det er Stortinget og ikke Utdanningsdirektoratet som har vedtatt endringen i eksamen i norsk for 10. trinn.
- Utdanningsdirektoratet får kritikk for skrivefeil i en og en unøyaktighet i en annen eksamen i matematikk.
- Medieoppslagene om dataproblemene i forbindelse med elektronisk forberedelse til eksamen i engelsk i grunnskolen er negative, men omfanget er lite.
- Utdanningsdirektoratets kommunikasjonsstil bidrar i mange tilfeller til å dempe kritikk og skape et mer nøytralt mediebilde.
- I enkelte medieoppslag reises det kritikk mot Utdanningsdirektoratet uten at direktoratet får komme med tilsvaret.

NRK Radio er det enkeltmediet som har omtalt eksamen og Utdanningsdirektoratet hyppigst. Evalueringen av eksamen i norsk på 10. trinn bekrefter for øvrig funnene i medieanalysen. Medieanalysen er vedlagt dette brevet.

Eksamen for norsk på 10. trinn i grunnskolen

Vi viser til tidligere vurderinger av eksamensordningen i norsk på 10. trinn, blant annet til brev fra Utdanningsdirektoratet av 5. april 2006.

Våren 2008 ble det for første gang gjennomført eksamen med to målformer på samme dag i norsk på 10. trinn. Denne eksamensordningen skapte i forkant mye faglig motstand i sektoren, og Utdanningsdirektoratet har gjennom de to siste årene mottatt en rekke henvendelser som går imot ordningen. Det uttrykkes særlig misnøye med at elevene skal produsere to tekster i ulike sjangere og i begge målformer på samme eksamen samt at dette skal vurderes med en felles

karakter. Her er det viktig å bemerke at elevene har standpunktkarakter i både hovedmål og sidemål.

Selve gjennomføringen av denne eksamen gikk bra, og det ble ikke rapportert om vesentlige problemer. Da sensuren falt noen uker senere, ble oppmerksomheten i media mot denne eksamensordningen igjen styrket da det var manges inntrykk at en del elever hadde gått ned i karakter. Det må imidlertid bemerkes at den endelige gjennomsnittskarakteren for eksamen var 3,4, mens et gjennomsnitt for avgangsprøven i norsk hovedmål og norsk sidemål våren 2007 var 3,5. En variasjon på en tiendedel har vi også sett tidligere i gjennomsnittlig eksamenskarakter.

Fordi det var knyttet mye oppmerksomhet til denne eksamensordningen i forkant, ble det bestemt å gjennomføre en evaluering knyttet til gjennomføringen av eksamen. Evalueringen omfattet både en spørreundersøkelse og intervjuer med et utvalg elever, lærere og sensorer gjennomført av Rambøll Management. Funnene fra denne evalueringen bekrefter bildet av dette som en omstridt ordning. I evalueringen er et sentralt funn at elevene selv er langt mer positive til ordningen, enn lærere og sensorer. For eksempel mener 68 % av elevene at de har hatt god tid til å besvare oppgavene, og 40 % mener at oppgavene ga dem mulighet til å vise hvilken kompetanse de har i norskfaget. Det er for øvrig stor spredning i svarene til respondentene. Vi viser til vedlagte evalueringsrapport samt sammendrag for ytterligere resultater av evalueringen.

Vurdering og tilråding

Læreplanen i norsk er gjennomgående, det vil si at dette er et fag elevene har opplæring i fra 1. trinn og ut videregående opplæring, Vg3. Læreplanen omtaler norsk som ett fag, og det er ikke egne kompetansemål for hovedmål og sidemål. Likevel sier læreplanen at elevene skal ha standpunktkarakterer i både hovedmål og sidemål. Ordningene for sluttvurdering er i dag dermed ulike ved at elevene har egne karakterer i skriftlig hovedmål og sidemål til standpunkt, mens de som trekkes ut til eksamen i norsk får én eksamenskarakter.

For å få en bedre sammenheng mellom standpunktvurdering og eksamensordning i norsk på 10. trinn bør en av disse endres. Læreplanfaglige og vurderingsfaglige vurderinger tilsier at elevene bør få én standpunktkarakter, og at de som trekkes ut til eksamen i norsk får én eksamenskarakter i norsk, som følge av at det er én læreplan i norsk. Alternativet til en slik ordning vil være å endre ordningene for sluttvurdering slik at både standpunktvurdering og eksamen uttrykkes i to karakterer, en for hovedmål og en for sidemål. Dette kan gjøres enten ved å gå tilbake til tidligere ordning med to eksamensdager, en for hovedmål og en for sidemål, eller ved å innføre en såkalt trekkordning.

En trekkordning vil innebære at 1/3 av elevene trekkes ut til eksamen i engelsk, matematikk eller norsk, og der elevene som trekkes ut til eksamen i norsk fordeles etter en fastsatt brøk (for eksempel 70/30, 60/40 eller 50/50) mellom hoved- og sidemål. Denne løsningen sørger for at norskfaget ikke får større omfang til eksamen enn engelsk og matematikk, og at sidemål ikke får uforholdsmessig større vekt enn hovedmål. Dette vil også langt på vei tilsvare eksamensordningen for norsk i videregående opplæring.

Slike endringer er komplekse og krever grundige vurderinger. I tillegg til faglige vurderinger knyttet til læreplan og sluttvurdering, er det andre hensyn som må ivaretas, blant annet må det gjøres språkpolitiske vurderinger.

På bakgrunn av vurderingene ovenfor er det Utdanningsdirektoratets tilråding at det bør foretas en overordnet faglig gjennomgang og vurdering av læreplanen i norsk med sikte på å komme frem til en mer konsistent sammenheng mellom læreplanen og vurderingsordningene enn i dag når det gjelder forholdet mellom hovedmål og sidemål. En slik vurdering vil i tillegg til

læreplanfaglige og vurderingsfaglige spørsmål også berøre språkpolitiske spørsmål. Det er derfor viktig å involvere ulike fagmiljøer i en slik gjennomgang.

Dersom eksisterende eksamensordning skal endres allerede for våren 2009, må dette gjøres snarest mulig, og innen utgangen av september 2008. Sektoren må informeres om en slik endring i god tid før eksamen skal gjennomføres. Det er utfordrende å starte prosessen med å endre en eksamensordning i inneværende skoleår, og erfaringsmessig medfører det en del støy å endre eksamensordninger etter at skoleåret er begynt. Det bemerkes her at noen forhold som fremkommer som problematiske i evalueringen kan justeres innenfor gjeldende eksamensordning. Dersom eksamensordningen skal endres for våren 2009 bør det ikke innføres en trekkordning før det er foretatt en overordnet faglig vurdering, jf ovenfor. En eventuell endring for våren 2009 bør derfor være å gå tilbake til tidligere eksamensordning, der elevene har to eksamensdager, en i hovedmål og en i sidemål, og der det gis to separate eksamenskarakterer.

Etter en samlet vurdering, både på bakgrunn av kritikken som fremkommer i evalueringen, og i påvente av en overordnet faglig vurdering av læreplanen i norsk som beskrevet ovenfor, tilrår Utdanningsdirektoratet å gjeninnføre den tidligere eksamensordningen med to separate eksamensdager for hovedmål og sidemål som en midlertidig ordning for våren 2009. Beslutning om fremtidig eksamensordning i norsk tas på grunnlag av en større faglig utredning, som beskrevet ovenfor.

Felles læreplan og eksamen for elever på Vg1 studiespesialiserende utdanningsprogram og Vg2 yrkesfaglig utdanningsprogram

I Kunnskapsløftet ble det innført ny og felles læreplan for elever på Vg1 studiespesialiserende utdanningsprogram og Vg2 yrkesfaglig utdanningsprogram. Første eksamen etter denne læreplanen hvor begge elevgruppene avla eksamen var våren 2008. I forkant av denne eksamenen mottok Utdanningsdirektoratet flere henvendelser som uttrykte bekymring over det faktum at opplæringen av disse to elevgruppene skjer etter samme kompetansemål, og at de dermed også ville få samme eksamen. Denne eksamen er også evaluert av Rambøll Management våren 2008.

Funnene i rapporten fra Rambøll bekrefter langt på vei dette bildet. Det oppleves som problematisk å fordele undervisningen over to år, i mange tilfeller fordi elevene må skifte både lærer og skole. Rapporten bekrefter også at felles læreplan oppleves problematisk.

Det er viktig at utgangspunktet for felles læreplan i engelsk tas med i vurderingen av om det bør gjøres endringer i denne læreplanen og/eller eksamen. Felles læreplan og sentralt gitt eksamen ble innført for at elevene på yrkesfaglige utdanningsprogram skulle oppnå generell studiekompetanse. Det er derfor som forventet at flere reaksjoner og tilbakemeldinger viser at kravene til engelskfaget har blitt høyere.

Fagnemnda som utarbeider eksamensoppgavene har medlemmer og konsulenter med bred undervisningserfaring fra engelsk i yrkesfaglig videregående opplæring. Det har vært arbeidet med å lage en eksamensmodell som i så stor grad som mulig sikrer at oppgavene skiller godt mellom elevenes kompetanse samtidig som elevene skal få vise den kompetansen de har. Innholdet i oppgavene ble tilrettelagt for våren 2008 for at det skulle være så relevante alternativer som mulig for hele bredden av elevgruppen.

Utdanningsdirektoratet mener det er for tidlig å vurdere om det bør lages separate læreplaner. Elever ved yrkesfaglige studieretninger er heller ikke en homogen gruppe, verken i forhold til faglige behov og interesser, eller i forhold til resultater. For eksempel vil elever fra frisør og overflatebehandling ha svært ulik faglig tilnærming, og en del yrkesfaglige

utdanningsprogrammer har også svært høye opptakskrav. Med elever fra bortimot 60 ulike programområder som kan trekkes ut til denne eksamen er det uansett ikke rom for å prøve de enkelte programområders yrkesspesifikke engelsk direkte.

Utdanningsdirektoratet anbefaler på denne bakgrunn at det foretas en gjennomgang av kompetansemålene i fellesfaget på Vg1 SF / Vg2 YF for å vurdere om det er hensiktsmessig med justeringer på nåværende tidspunkt, herunder vurdere hvorvidt det er hensiktsmessig med samme læreplan for disse elevgruppene.

Med vennlig hilsen

Hege Nilssen
divisjonsdirektør

Siv Hilde Lindstrøm
avdelingsdirektør

Vedlegg Evalueringsrapport eksamen våren 2008
Sammendrag av evalueringsrapporten våren 2008
Medieanalyse av eksamen våren 2008